

Riihimäen Lasin alueen lepakkokartoitus 2008

Kartoitusraportti

Syyskuu 2008

**Yrjö Siivonen & Terhi Wermundsen
Wermundsen Consulting Oy**

Sisällys

1. Johdanto	2
2. Tutkimusalue ja menetelmät	4
3. Tulokset ja niiden tarkastelu	5
4. Yhteenveto	7

1. Johdanto

Lepakoita kartoitettiin Riihimäen Lasin alueella kesällä 2008. Kartoitetun alueen rajaus ilmenee kuvasta 1. Kartoituksen pääasiallinen tarkoitus oli saada selville lepakoiden mahdolliset lisääntymis- tai levähdyspaikat, kulkureitit sekä tärkeät ruokailualueet entisen lasitehtaan alueelta ja sen välittömästä ympäristöstä. Alueen lepakoita on aikaisemmin kartoitettu kesällä 2007 tehdyn Riihimäen lepakkokartoituksen yhteydessä (Siivonen, Y. & Wermundsen, T. 2007. Riihimäen lepakkokartoitus 2007). Tuolloin Lasitehtaan-Hyttikorttelin ja Hautausmaan alueelta tavattiin pohjanlepakkoa ja korvayökköä. Pohjanlepakkoja saattoi esiintyä alueella jopa noin 25 kappaletta. Niiden pääasiallinen esiintymisalue oli kuitenkin Hautausmaan alueella josta niitä saattoi tavata jopa 15 yksilöä. Hyttikorttelin alueelta saatettiin tavata viisi ja samoin lasitehtaan luota viisi yksilöä. Kesän 2008 kartoituksen mukaan alue on säilynyt lähes samanlaisena.

1.1 Suomen lepakot

Maailman noin 1200 lepakkolajista Suomesta on tavattu 11 lajia:

- vesisiippa (*Myotis daubentonii*)
- lampisiippa (*Myotis dasycneme*)
- isoviiksisiippa (*Myotis brandtii*)
- viiksisiippa (*Myotis mystacinus*)
- ripsisiippa (*Myotis nattereri*)
- isolepakko (*Nyctalus noctula*)
- pohjanlepakko (*Eptesicus nilssonii*)
- kimolepakko (*Vespertilio murinus*)
- vaivaislepakko (*Pipistrellus pipistrellus*)
- pikkulepakko (*Pipistrellus nathusii*)
- korvayökkö (*Plecotus auritus*)

Kaikki 11 lajia esiintyvät Etelä-Suomessa. Pohjoista kohti mentäessä lajien määrä vähenee. Pohjanlepakko on Suomessa laajimmalle levinnyt laji. Suomen Lapista on toistaiseksi löydetty ainoastaan pohjanlepakkoa. Vesisiippaa, isoviiksisiippaa, viiksisiippaa ja korvayökköä esiintyy noin Kajaanin tasolle saakka. Ripsi- ja lampisiippaa esiintyy harvalukuisena eteläisessä Suomessa.

Muuttavista lepakoistamme pikkulepakkoa esiintyy pääasiassa Suomenlahden rannikon läheisyydessä, mutta maailman pohjoisin pikkulepakkohavainto on tehty Rautalammelta. Iso- ja kimolepakkoa tavataan vain muutama yksilö vuosittain. Vaivaislepakko esiintyy hyvin harvalukuisena Etelä-Suomessa. Muitakin muuttavia lepakkolajeja saattaa esiintyä meillä harhailijoina. Muuttavat lepakot viettävät talven lähinnä Keski-Euroopassa.

Lepakot ovat pitkäikäisiä. Ne saattavat elää jopa 30-vuotiaiksi. Kaikki Suomen lepakot ovat hyönteissyöjiä. Ne saalistavat kesäisin hyönteisiä kaikuluotaamalla niitä ultraäänien avulla. Lepakoiden ääniä kuunnellaan ultraääni- eli lepakkodetektorilla ja lajit voidaan tunnistaa lajityypillisten kaikuluotausääniensä perusteella. Vain viiksisiipan ja isoviiksisiipan ääniä ei voida erottaa toisistaan. Myös lepakkolajien saalistuspaikat ja -tavat poikkeavat toisistaan.

Talvella hyönteisiä on rajoitetusti saatavilla, joten lepakot vaipuvat talveksi horrokseen tai muuttavat etelämmäksi. Isolepakko, kimolepakko, pikkulepakko ja vaivaislepakko saapuvat Suomeen toukokuun lopulla ja poistuvat syyskuussa. Vesisiippa, lampisiippa, isoviikisiippa, viikisiippa, ripsisiippa, pohjanlepakko ja korvayökkö talvehtivat Suomessa. Ne hakeutuvat loka-marraskuussa mm. luoliin, kallionhalkeamiin ja rakennuksiin, joissa ne horrostavat talven noin 0–5 asteen lämpötilassa. Lepakot heräävät horroksesta huhti–toukokuussa. Lepakot parittelevat syksyllä ja naaraat saavat juhannuksen tienoilla yleensä yhden poikasen. Muuttavilla lajeilla ja pohjanlepakolla voi olla kaksikin poikasta. Naaraat kerääntyvät synnyttämään yhdyskuntiin, mutta koiraat esiintyvät kesällä yleensä yksittäin. Poikaset kehittyvät saalistajiksi noin kuukaudessa.

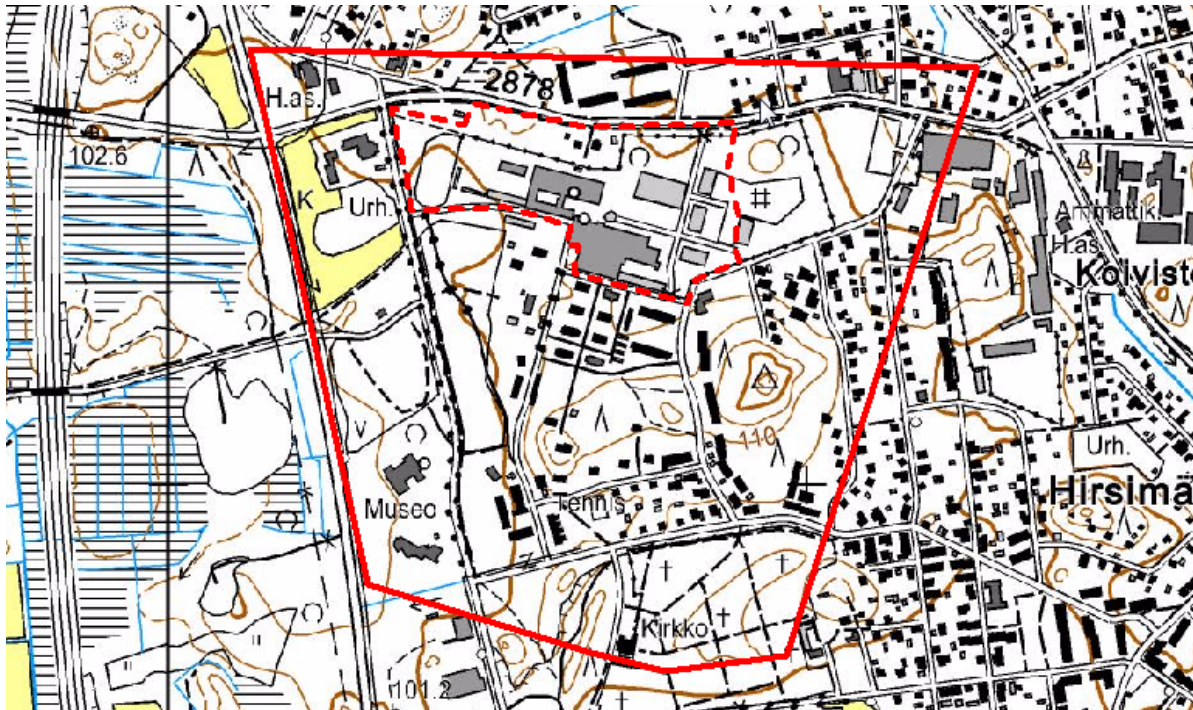
Kaikki Euroopan Unionin alueella esiintyvät lepakot kuuluvat EU:n luontodirektiivin liitteeseen IV (a). Lisäksi lampisiippa on luontodirektiivin liitteessä II ja Maailman luonnonsuojeluliitto (IUCN) on luokitellut lajin tilan vaarantuneeksi. Luonnonsuojelulain 49 §:n mukaan kaikkien luontodirektiivin liitteeseen IV (a) kuuluvien eläinlajien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kielletty. Kaikki Suomen lepakot ovat luonnonsuojelulailla rauhoitettuja. LSL 39 §:n mukaan kiellettyä on rahoitettujen eläinten tahallinen tappaminen tai pyydystäminen, pesien sekä munien ja yksilöiden muiden kehitysasteiden ottaminen haltuun, siirtäminen toiseen paikkaan tai muu tahallinen vahingoittaminen sekä tahallinen häiritseminen, erityisesti eläinten lisääntymisaikana, tärkeillä muuton aikaisilla levähdysalueilla tai muutoin niiden elämänsäkierron kannalta tärkeillä paikoilla. Elämänsäkierron kannalta tärkeät tai vähemmän tärkeät paikat eivät kuitenkaan ole missään tarkemmin määritelty. Alueellinen ympäristökeskus voi yksittäistapauksissa myöntää luvan poiketa luonnonsuojelulain 39 §:n ja 49 §:n kielloista. Asetuksella voidaan eliölaji Suomessa säätää uhanalaiseksi (LSL 46 §) ja edelleen erityisesti suojeltavaksi (LSL 47 §) lajiksi. Ripsisiippa on Suomessa luokiteltu uhanalaiseksi ja erityisesti suojeltavaksi.

Suomi on mukana Euroopan lepakoidensuojelusopimuksessa, joka velvoittaa suojelemaan myös lepakoiden ruokailualueet ja niille päiväpiloista ja lisääntymisyhdyskunnista johtavat lentoreitit. Nämä ovat kuitenkin lähinnä suosituksia, sillä rikkomuksista ei ole seuraamuksia. Lepakkokartoituksissa vakiintuneeksi tavaksi on muodostunut ilmoittaa alueelta löydettyjen lepakoiden lisääntymis- ja levähdyspaikkojen lisäksi myös niiden tärkeät ruokailualueet ja kulkureitit. Lepakot voivat yhtenä yönä siirtyä useita kilometrejä eli niiden päiväpilott eivät välttämättä sijaitse sellaisen alueen läheisyydessä, jossa niitä tavataan öisin runsaasti saalistamassa. Lepakoiden runsas tai säännöllinen esiintyminen kesällä jollain alueella ei myöskään automaattisesti tarkoita, että lepakot talvehtisivat tällä alueella. Lepakoiden ruokailualueet ovat usein hyvin pysyviä, mutta alueella esiintyvät lepakot saattavat vaihtaa lisääntymis- tai levähdyspaikkaansa useinkin. Näin ruokailualue saattaa olla lepakoiden elämänsäkierron kannalta niiden ajoittaista piilopaikkaakin tärkeämpi.

Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan kaavojen ekologiset vaikutukset on selvitettävä. Kartoitusalueen tulisi joskus olla jopa kaava-alueita suurempi, sillä MRL 9 §:n mukaan selvitykset on tehtävä koko siltä alueelta, jolla kaavalla voidaan arvioida olevan vaikutuksia. Huomioon otettavia ovat erityisesti uhanalaiset lajit sekä luontodirektiivin liitteeseen IV kuuluvat lajit eli lepakoiden tilanne tulee selvittää koko kaava-alueelta. Lepakkolajeilla on erilaiset vaatimukset elinolojen suhteen, joten kaavoitusta varten on tärkeää saada lajikohtaista tietoa.

2. Tutkimusalue ja menetelmät

Kartoitusalueena oli koko kuvaan 1 punaisella viivalla rajattu alue. Kesällä 2007 tehdyn Riihimäen lepakkokartoituksen mukaan alueella esiintyy pääasiassa pohjanlepakkoa. Pohjanlepakot saalistavat usein ruokatilanteesta johtuen laajemmalla alueella ja ne saattavat vaihtaa piilopaikkaansa useaan kertaan kesän aikana. Tämän takia kartoitusalue käsitti Karavaanin – Lasimuseon – Hautausmaan ja Sakon välisen alueen. Aluetta käytiin kauttaaltaan läpi, sillä kartoituksessa etsittiin koko alueelta lepakoiden piilopaikkoja, kulkureittejä sekä tärkeitä ruokailualueita. Öinen lepakkokartoitus perustuu lepakoiden kaikuluotausääniin. Lepakot kaikuluotaavat hyönteisiä ja lentävät paikasta toiseen yön pimeydessä äännellen ultraäänillä. Lepakoilla on lajityypilliset kaikuluotausäänensä, joita ihminen ei yleensä kuule ilman lepakkodetektoria. Tässä selvityksessä käytettiin ruotsalaisia Pettersson D240x ja D100 sekä australialaisia Anabat SD1-merkkisiä ultraäänidetektoreita.

© Maanmittauslaitos, lupa 431/kp/06

Kuva 1. Kartoitusalueen kartta. Yhtenäinen punainen viiva kuvaa kesällä 2008 kartoitetun alueen rajaa ja punainen katkoviiva Lasin alueen rajaa. Kartoitusalueen keskellä sijaitsee Hyttikortteli ja vasemmalla alhaalla Lasi- ja Metsästysmuseum. Hautausmaa sijaitsee alhaalla kirkon ympärillä.

Alue käytiin läpi polkupyörällä, jalan sekä autolla. Maastotöihin ja raportin laadintaan käytettiin kuusi työpäivää. Maastopäiviä olivat 26.6, 8.7, 19.7, 22.7, 7.8 ja 26.8. Mitään vakituksia kartoitusreittejä tai -pisteitä ei käytetty. Lepakkolajien ja myös niiden sukupuolten vuodenaikainen rytmi on erilainen. Pohjanlepakot synnyttävät usein jo kesäkuun puolivälissä ja niillä saattaa olla kaksikin poikasta. Poikaset varttuvat saalistajiksi noin kuukaudessa. Tänä ajanjaksona voidaan etsiä lisääntymiskolonioita seuraamalla lepakoiden aamuista poistumissuuntaa ruokailualueilta. Koko alueen lepakkotilannetta voitiin tehokkaasti selvittää käymällä sitä tasapuolisesti läpi ristiin

rastiin. Alueisiin tutustuttiin ensin päiväsaikaan. Tällöin pantiin merkille eri lepakkolajeille soveliaat saalistusalueet, mahdolliset kulkureitit, potentiaaliset lisääntymis- tai levähdyspaikat sekä myös sään ja esimerkiksi valaistuksen mahdollinen vaikutus lepakoiden esiintymiseen alueella.

Kartoitus ajoitettiin hyvin eli sitä tehtiin useaan otteeseen kesän aikana. Kartoitusalue käytiin myös riittävän kattavasti läpi, sillä kartoitusta tehtiin koko alueella ja myös sään suhteen erilaisissa olosuhteissa. Kartoitus täyttää maankäyttö- ja rakennuslain vaatimukset sekä noudattaa Suomen ympäristökeskuksen ohjeistusta ”Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi kaavoituksessa, YVA-menettelyssä ja Natura-arvioinneissa”. Kartoituksen osallistuivat lepakkokartoittajat FM, biologi Yrjö Siivonen ja MML, riistabiologi Terhi Wermundsen Wermundsen Consulting Oy:stä.

2.1 Tutkimustuloksen pohjalta rajatut lepakkoalueet

Kartoituksen tuloksen perusteella lepakkoalueet arvotetaan kolmeen luokkaan: I, II ja III. Luokitteluun otetaan mukaan vain selkeät keskittymät eli lepakkojen säännöllisesti käyttämät ruokailualueet sekä lisääntymis- ja levähdyspaikat. Alueiden luokittelussa käytetyt kriteerit koskevat lajirunsautta, yksilömääriä, alueiden laatua sekä alueiden käyttöä.

Luokka I on luokista arvokkain. Alueella tavataan runsaasti lepakoita koko kesän ajan. Usein lepakoita on useita lajeja ja alueella on yleensä lisääntymiskolonioita. Alueen tila on erityisen hyvä lepakkojen kannalta ja se tulisi säilyttää nykyisellään.

Tyypillinen II luokan alue on esimerkiksi hyvä viiksisiippametsä. Lepakoita on paljon, mutta kolonian tarkkaa paikkaa ei yleensä tunneta tai alueella on joku rakennus ajoittain lepakoiden lisääntymis- tai levähdyspaikkana.

Tyypillisellä III luokan lepakkoalueella lepakot saalistavat alueella aktiivisesti esimerkiksi vain osan kesää tai ne käyttävät aluetta esimerkiksi sään mukaan. Lepakkolajeja on yleensä vain yksi tai kaksi.

3. Tulokset ja niiden tarkastelu

Havaitut alueet on kuvattu seuraavasti:

TUNNUS: juokseva numero

ALUE: alueen nimi

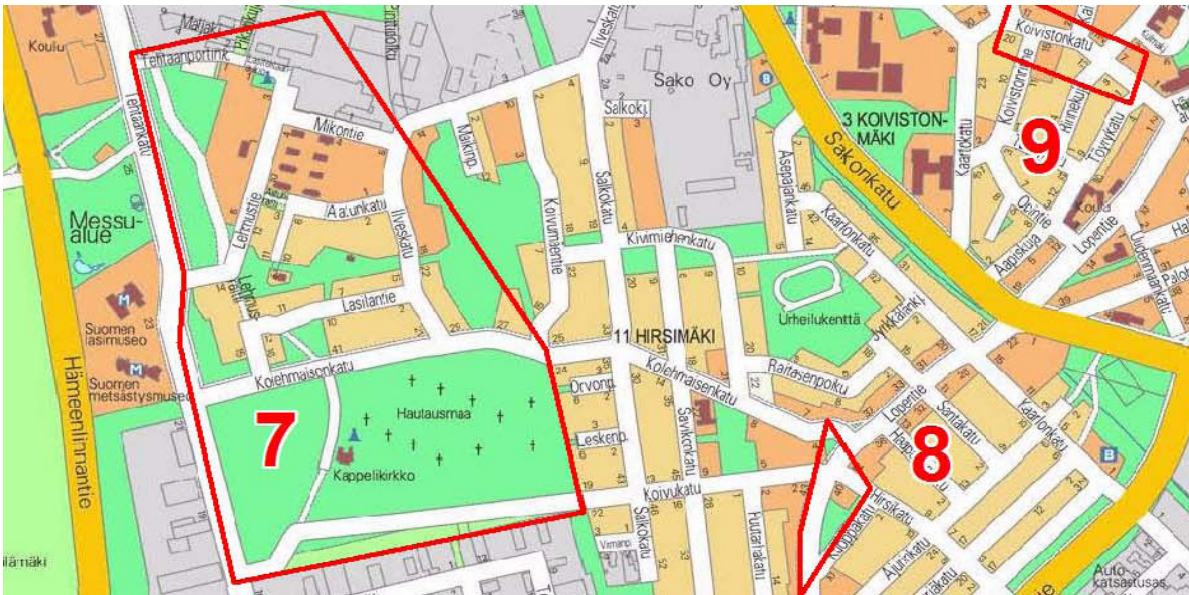
LUOKKA: I-III

LAJIT: alueelta tavatut lepakkolajit

KUVAUS: lepakkoalueen kuvaus

Kesällä 2007 tehdyn Riihimäen lepakkokartoituksen yhteydessä (Siivonen, Y. & Wermundsen, T. 2007. Riihimäen lepakkokartoitus 2007) rajattiin Lasitehdas-Hyttikortteli-Hautausmaa niminen luokan II lepakkoalue. Tuolloin alueella esiintyi pohjanlepakkoa ja korvayökköä. Ajoittain Lasitehtaan aukiolla esiintyi jopa viisi

pohjanlepakkoa. Tuolloin heräsi kysymys mahdollisesta koloniasta lasitehtaalla, mutta sellaista ei kuitenkaan löytynyt. Lepakoita esiintyi rajauksella eniten Hautausmaan ympäristössä. Yksittäinen korvayökkö tavattiin elokuussa Hyttikorttelin alueelta.

© Riihimäen kaupunki 2007

Kuva 2. Alue numero seitsemän on kesän 2007 kartoituksen perusteella rajattu Lasitehtaan – Hyttikorttelin – Hautausmaan luokan II lepakkoalue.

Kesällä 2008 tehdyn kartoituksen mukaan alue on laadultaan sama. Suurin osa lepakoista esiintyi nytkin hautausmaan ympäristössä. Myös Lasimuseon ympäristössä esiintyi hyvin pohjanlepakkoa. Myös Karavaanilla saalisti koko kesän ajan noin kolme pohjanlepakkoa. Elokuun lopulla paikka oli kuitenkin hiljentynyt. Karavaanilla pohjanlepakot tavattiin saalistamasta aina huoltoaseman korkean valomainoksen ympäriltä. Mainosvalo todennäköisesti vetää tehokkaasti puoleensa hyönteisiä, joita lepakot sitten saalistavat. Yksittäinen korvayökkö havaittiin Tehtaankadun ja Lasitehtaantien risteyksen tuntumasta.

Pohjanlepakkojen säännöllisin esiintymisalue oli Hautausmaa – Tehtaankatu – Tehtaantportinkatu – Karavaani. Eniten niitä tavattiin Hautausmaan ja Lasimuseon ympäristöstä. Elokuun lopulla myös Lasitehtaantien katulamppujen yllä saalisti joitain pohjanlepakoita. Yksittäinen pohjanlepakko saattoi saalistaa hetken lasitehtaan itäosan pihan yllä ja siirtyi hetken päästä Tehtaantportinkadulle. Hetken päästä lepakko suunnisti jo kohti Lasimuseota. Pohjanlepakot käyttäytyvät juuri näin silloin kun ruokaa on vähän eli ne saalistavat laajemmalla alueella ja jäävät vain hetkeksi sellaiseen paikkaan, jossa esiintyy hieman runsaammin hyönteisiä.

Lasin alueelta ei kesän 2007 eikä myöskään kesän 2008 kartoituksen yhteydessä löytynyt lepakoiden lisääntymis- tai levähdyspaikkoja. Alueelta ei myöskään tehty mitään havaintoja, mikä edellyttäisi erityistä huomiota. Tehdasaluetta tarkkailtiin niin kaduilta, kuin aidan sisäpuoleltakin. Yhdenkään lepakon ei havaittu poistuvan rakennuksista illalla tai palaavan niihin aamulla.

4. Yhteenveto

Kesällä 2008 tehty lepakkokartoitus tehtiin kattavasti koko Lasin alueelta. Lisäksi kartoitettiin lähialuetta, jotta saatiin tietoa lähistöllä saalistavien lepakoiden pääasiallisista saalistusalueista. Alue käytiin läpi useaan kertaan polkupyörällä, jalan sekä myös autolla. Lasitehtaan rakennukset valmistauduttiin käymään perusteellisesti läpi jos alueelta olisi saatu viitteitä mahdollisen lisääntymis- tai levähdyspaikan olemassaolosta. Tämä ei ollut kuitenkaan tarpeen. Alueella on aikaisemmin kartoitettu lepakoita kesällä 2007 Riihimäen lepakkokartoituksen (Siivonen, Y. & Wermundsen, T. 2007. Riihimäen lepakkokartoitus 2007) yhteydessä. Tuolloin Lasitehtaan – Hyttikorttelin ja Hautausmaan alueelta tavattiin pohjanlepakkoa ja korvayökköä. Pohjanlepakkoja alueella saattoi esiintyä jopa 25 yksilöä. Niiden pääasiallinen esiintymisalue oli kuitenkin hautausmaan alueella josta niitä saattoi tavata jopa 15 yksilöä. Hyttikorttelin alueelta saatettiin tavata viisi ja samoin lasitehtaan luota viisi saalistavaa yksilöä.

Lepakoiden lisääntymis- tai levähdyspaikkoja ei löytynyt Lasin alueelta kesällä 2007 eikä myöskään nyt kesällä 2008. Niitä ei myöskään löytynyt koko kartoitetulta alueelta. Ainoa epäily lepakoiden piilopaikaksi oli Lasimuseon ullakolla, mutta siitä ei saatu täyttä varmuutta. Monipuolisimmat lepakkoalueet sijaitsevat yleensä lähellä vesistöjä sillä lepakot saalistavat pääosin vedestä kuoriutuvia hyönteisiä. Lepakot tarvitsevat myös juomapaikan. Lasimuseon viereisessä puistossa on lepakoille juomapaikoiksi soveltuvia lammikoita.

Tavatut lepakkolajit olivat Suomen yleisimpiä lepakkolajeja. Alueelta tavattiin vain pohjanlepakkoa ja yksittäinen korvayökkö. Loppukesällä pohjanlepakko muuttuu usein ”citylepakoksi” eli se lähtee maaseudulta saalistamaan kaupungin valkoisille valoille. Tällöin niitä saattaa esiintyä runsaasti kaupunkialueella. Kartoitusalueen pohjanlepakot sen sijaan esiintyivät koko kesän kaupunkialueella. Viiksi- tai isoviiksisiippaa ei tavattu. Nämä lepakot saalistavat pääasiallisesti varttuneissa metsissä. Vesisiippa saalistaa yleisesti veden pinnan yllä eikä kartoitusalueella ole sille sopivia saalistuspaikkoja. Vesisiippa saalistaa usein myös puistojen lammikoissa, jos lähistöllä sijaitsee jokin kookkaampi vesistö. Kartoitusalueen lähin tunnettu vesisiippojen esiintymisalue sijaitsee suhteellisen kaukana Vantaanjoella. Korvayökköä alueella esiintyy niiden vaikean havaittavuuden huomioon ottaen ehkä hieman enemmän verrattuna niistä tehtyihin havaintoihin. Korvayökön tapaa useimmiten saalistamassa jonkin jalopuun tai vaikkapa pajupuskan ympäriltä. Korvayökkö saalistaa harvoin avoimella. Kesän 2007 kartoitustulokseen verrattuna alue on säilynyt lähes samanlaisena.

Liite:

Liitteenä olevaan karttaan on rajattu Lasin alueen tarkempi rajaus.

